

УДК 339.924

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2022-1.4>

Студінська Г.Я.

доктор економічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки,
Національний університет харчових технологій

УКРАЇНА У ВИРІ МІЖНАРОЖНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Процес міжнародної інтеграції розглянуто як результат сучасних глобальних економічних процесів. Проаналізовано передумови міжнародної інтеграції та специфіка умов для України. Географічна близькість країн визначено як важлива, але не єдина передумова для міжнародної інтеграції країн. Стратегічною передумовою для ефективної міжнародної інтеграції визначено близькість рівнів економічного розвитку й ступеню ринкової зрілості країн, що інтегруються. Підкреслено існування значного розриву близькості рівня економічного розвитку України і ступеню ринкової зрілості країн Європейського союзу та перелічені загрози інтеграції країни в таких умовах. Досліджено еволюцію міжнародних інтеграційних процесів на території колишнього СРСР, що прямо або дотично стосувались України: СНД, Митний Союз, Єдиний економічний простір, організація Євразійське економічне співтовариство (ЄврАзЕС), ГУАМ, ЄС. Визначено перелік важливих аргументів на користь європейського напрямку міжнародної інтеграції України. Розглянуто Копенгагські критерії інтеграції східних країн до Європейського союзу: політичний, економічний, організаційний (зобов'язання), юридичний. Підкреслено небезпека споживчої стратегії розвитку національної економіки, що є загрозою на шляху європейської інтеграції України. Зроблено висновок, що Україна не може залишатися поза економічними та політичними угрупованнями тому, що знаходиться не тільки у географічному центрі Європи, а й у вихорі світового товароруху, центрі перетину транспортних шляхів та геополітичних подій, що формуються під впливом імперських амбіцій Російської Федерації. Резюмовано, що Європейський Союз залишається стратегічним напрямом міжнародної інтеграції України, який забезпечить довгоочікувані статичні та динамічні економічні ефекти, безпечні умови проживання та добробут населенню.

Ключові слова: міжнародна інтеграція, ступінь ринкової зрілості, географічна близькість, споживацька стратегія розвитку, Зона Вільної Торгівлі, Митний Союз, Єдиний Економічний Простір, ГУАМ, ЄС.

UKRAINE IN THE VORTEX OF INTERNATIONAL INTEGRATION

Studinska Galyna

National University of Food Technologies

The process of international integration is considered as a result of modern global economic processes. The preconditions of international integration and the specifics of the conditions for Ukraine are analyzed. The geographical closeness of the countries is defined as an important, but not a single prerequisite for the international integration of the countries. The closeness of the levels of economic development and the degree of market maturity of the integrating countries is determined as strategic precondition for effective international integration. The existence of a significant gap between the level of economic development of Ukraine and the degree of market maturity of the European Union is emphasized and the threats to the country's integration in such conditions are listed. The evolution of international integration processes on the territory of the former Soviet Union, which directly or indirectly concerned Ukraine, is studied: CIS, Customs Union, Common Economic Space, Eurasian Economic Community (EurAsEC), and GUAM. The list of important arguments in favor of the European direction of Ukraine's international integration is determined. The Copenhagen criteria for the integration of Eastern countries into the European Union are considered: political, economic, organizational (commitments), legal. The danger of the consumer strategy of national economy development, which is a threat to Ukraine's European integration, is emphasized. It is concluded that Ukraine cannot remain outside economic and political groups because it is not only in the geographical center of Europe, but also in the vortex of world trade, the center of intersection of transport routes and geopolitical events influenced by the imperial ambitions of the Russian Federation. It is summed up that the European Union remains a strategic direction of Ukraine's international integration, which will provide long-awaited static and dynamic economic effects, safe living conditions and welfare of the population.

Keywords: international integration, degree of market maturity, geographical closeness, consumer development strategy, Free Trade Zone, Custom Union, Common Economic Space, GUAM, EU.

Постановка проблеми. Співробітництво між національними економіками різних країн сьогодні формується під впливом глобальних економічних процесів у формі міжнародної інтеграції через часткову або повну уніфікацію економік, ліквідацію бар'єрів у торгівлі між країнами, зближення ринків з метою створення спільного. Успіх міжнародної інтеграції для національної економіки залежить від її напрямку, форм та методів її впровадження, а також від виконання умов інтеграції.

Україна впродовж своєї історії завжди перебувала в центрі геополітичних інтересів сусідніх держав, що впливало на зовнішньополітичний вибір країни. Сучасна споживацька стратегія розвитку національної економіки, гальмування процесу реформ призводять до відносного зниження ступеню її ринкової зрілості, що віддаляє країну від повної міжнародної інтеграції з ЄС.

Мета статті – розглянути участь України у міжнародних інтеграційних процесах на сучасному етапі та ефективність її європейської інтеграції в умовах застосування споживацької стратегії розвитку національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням міжнародної інтеграції присвячені дослідження: Арт'юмова І. [1], Дугієнко Н.О. [2], Кухарської Н.О. [4] та ін., роботи яких висвітлюють інтеграційний процес України у певний історичний період розвитку національної економіки; розглядають перспективи та пріоритети цього розвитку; акцентують увагу на проблемах, їх причинах та шляхах їх вирішення. Роботи зазначених авторів розширюють горизонт розуміння неминучості міжнародної інтеграції України. Разом із тим, питання потребує подальшого поглиблення та більш детального вивчення в сучасних умовах.

Грунтовне дослідження Джозефа Стігліца [6] щодо нерівності між певними верствами населення у сучасному суспільстві через аналіз причин порушення основних ринкових законів, розкриває «секрети» та «порушників» законів, попереджає про наслідки подальшого розвитку світової економіки за таким «сценарієм» та пропонує алгоритм позитивних змін у відновлення справедливого економічного розвитку. Автор досліджує проблему нерівності у США, разом з тим, проводить паралель із іншими регіонами світу, що дозволяє сприймати цю працю як глобальну, а його висновки такі, що можливо розглядати в якості «рецепту» в контексті кожної національної економіки. Еволюція становлення сучасного територіального розподілу через вікові міжгрупові конфлікти, регіональні та світові війни доводить наявність економіко-політичних, релігійних амбіцій в окремих історичних центрах (Європі, Близькому Сході, Південній Азії, Америці тощо). Наявність певної економічної переваги стимулювало бажання подальшого розвитку країни або регіону, дефіцит природних та трудових ресурсів, пошуки інвестицій або місця їх ефективного застосування спонукали

до розвідки шляхів розширення впливу. Саме економічні мотиви формували подальші політичні, релігійні амбіції та спрямовували подальші дії акторів світового простору [7, с. 71].

Викладення основних результатів дослідження. Розгортання регіональних конфліктів, інтернаціоналізація відносин, загострення планетарних проблем, розвиток науково-технічного прогресу сприяють поглибленню глобалізації світового господарства через взаємозв'язок національних економік країн світу, що знаходить своє вираження в утворенні світового ринку товарів і послуг, фінансів; формуванні глобального інформаційного простору; трансформації науки в головний інструмент суспільного багатства; виході бізнесу за національні кордони (через ТНК), якісній зміні міжнародних відносин на універсальних ліберально-демократичних цінностях.

До важливих передумов міжнародної інтеграції відносять: географічну близькість країн, що є причиною історично сформованих економічних зв'язків; спільність економічних, політичних, соціальних, екологічних проблем, які потребують консолідації зусиль для їх вирішення; загальні транспортні комунікації й часто одна мова спілкування. Саме ці передумови цілком пояснюють вибір Україною європейського напрямку міжнародної інтеграції. Україна межує з 7 країнами, в тому числі, 4 з яких належать до ЄС: Угорщина, Польща, Румунія, Словаччина, а 5-та – Молдова буде відносини з ЄС на основі Угоди про асоціацію. Крім сухопутних Україна має морські кордони ще з трьома євро-орієнтованими країнами: Республікою Болгарія (член ЄС з 2007 року), Туреччиною, що має європейський напрям інтеграції (тимчасово заморожений з 2016 року) та Грузією, яка планує у 2024 році подати заявку на вступ до Європейського Союзу. Така географічна близькість цілком пояснює логіку європейського напрямку інтеграції України.

Справедливо згадати наявність географічної близькості РФ та Білорусії, з якими були сформовані щільні господарські зв'язки української економіки. Географічні координати України сприяли її перетворенню у «плацдарм для концентрації підприємств воєнної промисловості з перспективою наближення воєнної техніки до західних кордонів Радянського Союзу на випадок можливої агресії». Разом з тим, за роки незалежності отриманий «промисловий спадок» від колишнього СРСР був розпоршений, а споживацька стратегія «розвитку» національної економіки, що підтримувала «проїдання» статків, призвела до подальшого руйнування промислової бази країни. Національна економіка отримала сільськогосподарський вектор розвитку, що не потребувало великих зусиль для структурних секторальних зрушень, не вимагало значних термінових капіталовкладень, сподіваючись на «земля прогодує». Така ситуація влаштувала і оточуючий світ, в якому не потрібна ще одна

сильна промислова країна, потужний конкурент на світовому ринку товарів та послуг [7, с.72].

Інтеграція економіки зумовлює перспективний шлях удосконалення та розширення світових процесів у різних галузях господарства [2, с. 57]. Нагадаємо, що вкрай важливою передумовою міжнародної інтеграції вважається «близькість рівнів економічного розвитку й ступеня ринкової зрілості країн, що інтегруються. Економічна інтеграція активно розвивається між країнами, схожими між собою по рівнях економічного розвитку» [4, с. 40]. Враховуючи об'єктивно історичний факт вкрай низького рівня ступеня ринкової зрілості України та існування значного розриву між нею та країнами ЄС, процес інтеграції поки має зворотній вплив від того, що очікувалось:

1. Вільний рух товарів, послуг та факторів виробництва, що мав би знижувати непродуктивні трансакційні витрати, призводить до заміщення національної продукції імпортною, що гальмує розвиток національної промисловості, виводить за кордон прибутки, а, головне, ставить під сумнів можливість країни подолати економічну відсталість у майбутньому.

2. Підвищення добробуту населення за рахунок приєднання до більш ефективного ринкового простору, макроекономічних структур може бути забезпечено в умовах реалізації всіх реформ, які гальмуються протягом останніх років. З урахуванням спаду виробництва та високим рівнем інфляції (10,3% за 2021 рік, реальні доходи зросли всього на 3%, тобто доходи українців «з'їдає» інфляція, купівельна спроможність в Україні залишається найнижчою в Європі) [3] підвищення добробуту населення залишається за контекстом можливості досягнення.

3. «Оптимізація» умов підприємницької діяльності в Україні ускладнила «життя» малому бізнесу на користь олігархічних підприємств.

4. Активізація еміграції трудового населення за кордон завдяки безвізовому режиму виїзду, який українці отримали з 11 червня 2017 року, має також негативні результати: дефіцит кваліфікованого персоналу, зменшення відрахувань у Пенсійний фонд та державний бюджет, серйозні соціальні проблеми на рівні родини.

5. Позитивні зрушення демонстраційного ефекту, що мали б визначитись у статичних та динамічних результатах міжнародної інтеграції, залишаються непомітними, оскільки вітчизняні підприємства не є конкурентоздатними в порівнянні із аналогічними європейськими підприємствами (продукція нижчої якості, ціни вищі, асортимент вужчий, неефективний менеджмент тощо).

«Ефект доміно», що збуджує зацікавленість до інтеграційних процесів через побоювання залишитися за її межами, є досить небезпечним для країн, які мають значний розрив у ступеню ринкової зрілості із тими, до яких інтегруються. Подібний ефект призводить до зупинки розвитку національного господарства, перетворення країни

у сировинний придаток технологічно розвинутих країн, як результат – до економічної залежності, небезпеки та зубожінню населення.

Політичне панування в умовах новітньої системи економічної геополітики відкриває доступ до споживчих ринків, ресурсних баз, дешевої робочої сили – тих факторів, що забезпечують підвищення конкурентоспроможності агентів впливу, концентрації капіталу в руках меншості населення, відповідного зубожіння більшості. Саме тому, політика визначається Стігліцем Д. як «поле боротьби за те, як ділити економічний пиріг країни» [6, с. 209].

Дослідження стану, проблем, перспектив європейської інтеграції України визначають перелік аргументів на користь обраного напряму міжнародної інтеграції нашої країни:

1. Європейський Союз (ЄС) – великий ринок збуту;

2. Торгівля з ЄС є надійним джерелом валюти;

3. Українські підприємства потребують технологічної та технічної модернізації тому, що відстають від передових підприємств, а ЄС може забезпечити імпорт передових технологій та техніки.

4. Доступ українських підприємств до ринку ЄС формує необхідний інституційний досвід для майбутньої конкуренції на світовому ринку;

5. Співпраця з ЄС сприятиме збільшенню доходів від експорту транспортних послуг, що, в свою чергу, забезпечить розвиток суміжних галузей;

6. Міжнародна інтеграція української економіки з ЄС сприятиме більш раціональному розподілу ресурсів, підвищенню ефективності їх використання та всіх економічних процесів;

7. Інтеграція з ЄС – посилення економічної та політичної безпеки України [1].

Геополітичні умови та географічні координати України сформували специфіку її міжнародної інтеграції. З одного боку, багаті природні ресурси (копалини), кліматичні умови та чорнозем для успішного розвитку сільського господарства, транспортні шляхи нашої країни з давніх часів були предметом зацікавленості Росії, Польщі, Литви, Австро-Угорщини, Туреччини, Німеччини, Румунії, що намагались підкорити, завоювати, відібрати, вплинути на розвиток української економіки на власну користь. З іншого боку, наявність перелічених переваг країни послабили необхідність інтенсифікації пошуку шляхів подальшого розвитку національного господарства.

Залишатися поза економічними та політичними угрупованнями жодна країна сьогодні не може, тим більше Україна, яка знаходиться не тільки у географічному центрі Європи, а й у вихорі світового товароруку, центрі перетину геополітичних подій, що формуються під впливом імперських амбіцій РФ. Місце країни в міжнародному поділі праці, вектори інтеграції країни у світогосподарський простір, характер сучасної міжнародної спеціалізації визначаються не стільки історичними передумови, вплив яких важко заперекувати, скільки свідомим вибором

стратегії розвитку країни та покроковим його впровадженням. Споживацька стратегія розвитку України перетворилась із випадкової в традиційну. Уряд, науковці, ЗМІ почали в душі кращих радянських часів підтримувати необхідність акцентування на розвитку сільського господарства в Україні. Така стратегія не стимулює розвиток виробництва в країні, не підтримує імпортозаміщення, про що свідчать секторальна структура зовнішньоторговельного обороту України, диспаритет експорту – імпорту товарів та послуг протягом всіх років незалежності країни. Основним джерелом економічного розвитку країни є саме виробництво, яке створює робочі місця та може забезпечити гідний рівень заробітної плати. Промисловість забезпечує виробництво товарів промислового призначення, в т.ч. засобів виробництва, широкий асортимент товарів широкого вжитку.

Вище наведене доводить небезпечність такої стратегії для інтеграції України у ЄС сьогодні та навіть її утопічність очікуваного ефекту від цього процесу. Невипадково в 2020 р. під час візитів в Україну, президент Естонії К. Кальюлайд двічі повторила жорсткі заяви про те, що Україна не вступить до Євросоюзу раніше 2040 року і що країна перебуває «на відстані світлових років» від виконання Копенгагських критеріїв. Це є тривожним сигналом для України, яка сповільнила процеси реформ та не виконує домовленості, звинувачуючи ЄС та підігруючи маніпуляції РФ [5].

Спроби міжнародної інтеграції незалежної України свідчать про обережність цих кроків з країнами колишнього СРСР, що ініціює зазвичай РФ.

Україна є однією з держав-засновниць СНД, але так і не стала державою – членом СНД, як така, що не підписала Рішення про прийняття Статуту СНД. Більш того, 19.05.2018 року Порошенко підписав Указ, яким увів у дію рішення РНБО про остаточне припинення участі України у статутних органах СНД. Станом на 2022 рік Україна мінімізувала до критично необхідного мінімуму свою участь у СНД і фактично завершила вихід. Проте триває перевірка біля 200 угод, до яких долучилася Україна в період своєї участі в СНД, з метою їхньої денонсації. Зокрема, 2.09.2020 року Україна припинила участь в угоді про співробітництво у галузі ветеринарії; у галузі санітарної охорони територій держав-учасниць СНД; угоді про створення Координаційної ради з карантину рослин держав-учасниць СНД; у лютому 2021 року Україна вийшла з двох угод СНД, що стосуються єдиного повітряного простору та його використання.

Україна так і не приєдналась до Митного Союзу з РФ, Білоруссю та Казахстаном, бо такий крок фактично означав би втрату Україною частки свого суверенітету та унеможливив би її інтеграцію до ЄС; не дав би швидких позитивних результатів для української економіки та не гарантував би ні повного, ні навіть часткового врахування інтересів держави у її відносинах з Росією; не виключав (принаймні на першому етапі) заго-

стрення соціально-економічних проблем в країні, поширення антиурядових настроїв серед українського населення, а також соціальних заворушень.

Україна також не брала участі у ЄЄП (Єдиному Економічному просторі), що свідчило про небажання країни широкої інтеграції в цьому напрямку. Якби Україна ратифікувала Угоду про формування ЄЄП, вона повинна була діяти відповідно до зазначених в Угоді цілей і завдань з виконання передбаченої Концепцією програми заходів із формування ЄЄП. Фактично процес економічної інтеграції далі рівня зони вільної торгівлі (ЗВТ) не просунувся, а реалізація економічного співробітництва формувалася у рамках підписання двосторонніх угод. Більше того, навіть ЗВТ мала низку суттєвих обмежень та виключень, які спотворювали конфігураційний простір.

Цілком логічним виглядає відмова України і від штучного прискорення інтеграційного процесу, що надалі підтвердилося у інституційних розривах в інтеграційному процесі ЄвразЕС (міжнародна економічна організація Євразійське економічне співтовариство), коли на етапі створення економічного союзу ЄвразЕС не був сформований повноцінний митний союз, що свідчило про паралельність інтеграційних процесів в ЄвразЕС, проти якого виступала Україна. Враховуючи, що статус спостерігача в ЄвразЕС не входив у протиріччя з реалізацією євроінтеграційної стратегії нашої держави, Україна знаходилась у цьому статусі – в ЄвразЕС протягом 2002–2014 рр.

Єдиним міждержавним об'єднанням, членом якого залишається Україна є ГУАМ, що був створений у 1997 році як альтернативний (поза впливом та егідою РФ) регіональний блок, в який увійшли Грузія, Узбекистан (в 2005 році вийшов зі складу), Україна, Азербайджан і Молдова. Взаємодія країн – членів ГУАМ реалізується в рамках ООН, ОБСЄ та інших міжнародних організацій. У 2003 році ГУАМ надано статус спостерігача в Генеральній Асамблеї ООН.

Вибір європейського напрямку інтеграції української економіки є цілком свідомим та логічним, що підкреслює стратегічні наміри до суттєвих змін. Україна одна з перших країн, з якою ЄС підписав Угоду про партнерство і співробітництво. У 1993 р. Європейська Рада визнала право країн Центральної та Східної Європи вступати до ЄС після виконання ними низки вимог за трьома критеріями, що отримали назву «Копенгагських»:

1. *Політичного*: стабільність установ, які гарантують демократію, верховенство права, дотримання прав людини та захист прав меншин;
2. *Економічного*: дійова та конкурентоздатна ринкова економіка;
3. *«Членство»*: зобов'язання, що випливають із факту вступу до ЄС, зокрема визнання його політичних, економічних та валютних союзів.

Останнім критерієм, який не належить до Копенгагських, є вимога, аби всі майбутні члени узгоджували своє законодавство з Європейськими актами, також відомими як правовий доробок Європейської

спільноти. Втім ЄС лишає за собою право визначити момент, коли він буде готовий прийняти нових членів.

Вибір Україна зробила. Залишається виконати умови інтеграції у ЄС через впровадження реформ, результати яких забезпечать не тільки інституційні зміни, а й кардинально змінять секторальну структуру національної економіки на користь технологічним галузям, переможуть корупційні схеми, подолають панування олігархічної політики, що дозволить українській економіці піднятися на адекватний європейському рівень та отримати від інтеграції з ЄС довгоочікувані статичні та динамічні ефекти, забезпечити населенню безпечні умови проживання та добробут.

Висновки з проведеного дослідження. Історичні спроби міжнародної інтеграції незалежної України свідчать про обережність таких кроків з країнами колишнього СРСР, що ініціює РФ. Україна є однією з держав-засновниць СНД, але так і не стала державою – членом СНД. Через низку економічних та політичних причин Україна так і не приєдналась до Митного Союзу з РФ, Білоруссю та Казахстаном. Україна також не брала участі у Єдиному Економічному просторі РФ, Білорусі та Казахстану. А в ЄврАзЕС Україна знаходилась 12 років тільки у статусі спостерігача.

Разом з тим, залишатися поза економічними та політичними угрупованнями Україна не може, оскільки знаходиться не тільки у географічному центрі Європи, а й у вихорі світового товароруку, центрі перетину транспортних шляхів та геополітичних подій, що формуються під впливом імперських амбіцій РФ. Сьогодні Україна є членом міждержавного об'єднання ГУАМ, що створений у 1997 році, як альтернативний (поза впливом та егідою РФ) регіональний блок, в який сьогодні входять Грузія, Україна, Азербайджан і Молдова.

Стратегічним напрямом міжнародної інтеграції України залишається Європейський Союз, виконання Копенгагських критеріїв приєднання до якого забезпечить не тільки інституційні зміни, а й трансформують секторальну структуру національної економіки на користь технологічним галузям, переможуть корупційні схеми, подолають панування олігархічної політики, що дозволить українській економіці піднятися на відповідний рівень та отримати від інтеграції з ЄС довгоочікувані статичні та динамічні ефекти, забезпечити населенню безпечні умови проживання та добробут.

Список використаних джерел:

1. Арт'омов І.В. Європейська інтеграція України: стан, проблеми, перспективи. Ужгород : АУТДОР-ШАРК, 2014.
2. Дугієнко Н.О. Пріоритети та перспективи участі України в міжнародних інтеграційних процесах. Глобальні та національні проблеми економіки. МНУ. 2016. Вип. 14.
3. Індекс інфляції (споживчих цін). URL: <https://index.minfin.com.ua/economy/index/inflation/>; <https://bbc.in/3Gn70TS> (дата звернення: 01.02.2022).
4. Кухарська Н.О. Україна в сучасних інтеграційних процесах. Одеса : Атлант BOI COIU, 2015
5. Президент Естонії: Для повноправного членства в ЄС Україні знадобиться 20 років. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/political/763816.html> (дата звернення: 01.02.2022).
6. Стігліц Д. Ціна нерівності. Як теперішнє поділене суспільство загрожує нашому майбутньому. Київ, 2017
7. Студінська Г.Я. Бренд в системі світової економічної геополітики. Економічний вісник університету. Переяслав-Хмельницький, 2021. № 48.

References:

1. Art'omov I.V. (2014) Yevropeys'ka intehratsiya Ukrayiny: stan, problemy, perspektyvy [European integration of Ukraine: state, problems, prospects]. Uzhhorod: AUTDOR-SHARK. (in Ukrainian)
2. Duhiyenko N.O. (2016) Priorytety ta perspektyvy uchasti Ukrayiny v mizhnarodnykh intehratsiynykh protsesakh. Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky [Priorities and prospects of Ukraine's participation in international integration processes. Global and national economic problems]. MNU, vol. 14. (in Ukrainian)
3. Indeks inflyatsiyi (spozhyvchykh tsin) [Inflation index (consumer prices)]. Retrieved from: <https://index.minfin.com.ua/economy/index/inflation/>; <https://bbc.in/3Gn70TS> (accessed 1 February 2022).
4. Kukhars'ka N.O. (2015) Ukrayina v suchasnykh intehratsiynykh protsesakh [Ukraine in modern integration processes]. Odesa: Atlant VOI SOIU. (in Ukrainian)
5. Prezydent Estoniyi: Dlya povnopravnogo chlenstva v YES Ukrayini znadobyt'sya 20 rokiv roboty [President of Estonia: For full membership in the EU, Ukraine will need 20 years of work] (2020). Retrieved from: <https://ua.interfax.com.ua/news/political/763816.html> (accessed 1 February 2022).
6. Stiglits D. (2017) Tsina nerivnosti. Yak teperishnye podilene suspil'stvo zahrozhuye nashomu maybutn'omu [The price of inequality. How today's divided society threatens our future]. Kyiv. (in Ukrainian)
7. Studins'ka H.Ya. (2021) Brend v systemi svitovoyi ekonomichnoyi heopolityky [Brand in the system of world economic geopolitics]. Ekonomichnyy visnyk universytetu. Pereyaslav-Khmel'nyts'ky, no. 48. (in Ukrainian)

E-mail: studinska.galina@gmail.com